

EDEBİYAT ÖĞRETİMİNDE GÖRSEL ARAÇ KULLANIMI: KISA ÖYKÜ ÖRNEĞİ

VISUAL MATERIALS IN THE TEACHING OF LITERATURE: A SHORT STORY APPLICATION

Arda ARIKAN*

ÖZET: Bu çalışmanın amacı görsel araçlı bir edebiyat dersinin işlenişini süreç ve sonuçlarıyla birlikte tanımlamak ve edebiyat öğretiminde görsel araçların önemini vurgulamaktır. Kısa bir öykü ve onun analizinde kullanılan terim ve bilgileri öğretmede kullanılan görsel araçlı bu öğretim planında edebî kavram ve dönemler okuma öncesi ve okuma süreci etkinlikleri yoluyla görsel araçlarla desteklenmiş ortamlarda öğretilmiş ve öğrencilerin uygulamaya yönelik izlenimleri ve bireysel gelişimlerini değerlendirmeleri açık uçlu sorular yardımıyla elde edilmiştir. Yazılı yoklamalardan elde edilen sonuçlar da karşılaştırılmış ve uygulama grubunun sınavları arasındaki ortalamalarının daha büyük fark olduğu görülmüştür. Öğrenci ve öğreticinin izlenim ve değerlendirmeleri ile sınav aracı yöntemiyle elde edilmiş bulunan araştırma sonuçları görsel araçlarla desteklenmiş edebiyat derslerinin öğrenci başarısını artırdığını ve dersin işlenmesi için olumlu ortamlar yarattığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, öğretim, görsel araç, dönem, kavram.

ABSTRACT: The aim of this paper is to introduce and discuss a literature class in which visual materials were used to support and enhance the learning of literature. In this short story teaching plan, which aims at teaching relevant terminology and the literary period, visual materials were used in pre-reading and in-reading stages, and students' opinions on the teaching process were collected through a questionnaire containing open-ended questions. Two tests measured students' success in the learning of these items, and it was found that the difference between the scores of the experiment group showed greater difference. The findings of this study, which were gathered through the teacher's and students' observations and evaluations, suggest that literature teaching supported by visual materials increases success and helps creating a positive classroom atmosphere.

Keywords: Literature, teaching, visual material, period, concept

1. GİRİŞ

Öğretmen adaylarının eğitim yaşamımızda gerçekleşmekte olan değişikliklere uyum sağlamalarına ve gereken öğretim değişikliklerini yapmalarına duyulan gereksinim gittikçe artmakta ve bu gereksinim özellikle de öğrenci merkezli yeni

öğretim uygulamalarının öğretmen adaylarına gösterimini zorunlu kılmaktadır. Bu gereksinimlerden biri de eğitim ve öğretimin her alan ve seviyesinde görsel araçların öğrenci merkezli olarak kullanılmasıdır. Görsel araçların öğretmen adayları tarafından etkili bir şekilde kullanılmasını gerçekleştirmek için de görsel araçların ileride uygulamalarını beklediğimiz öğretmen adaylarına tanıtılması ve hatta uygulamaları izlemelerine olanak sağlanarak işlem hakkındaki görüşlerinin alınması da gerekmektedir.

Görsel araçlar hemen tüm düzey ve derslerde kullanılabilen ve öğrenci merkezli öğretime önemli katkıları olabilmektedir (Açıkgöz, 2003). Öğrenci merkezli yaklaşımlar özellikle öğrenim süreçlerinde farklı araç- gereç kullanımını zorunlu kılmakta ve ders araçları sözcük temelli ders yapılarından internet kullanımına kadar çeşitlenmektedir. Kısacası son dönem eğitim ve öğretim süreçlerinde görsellik ve öğrenme ilişkisinin güçlendiği görülmektedir. En çok kullanılan öğretim aracı olan ders kitaplarının içeriklerine ve konu alanı ders kitabı incelemesi derslerinde kullanılan inceleme araçlarına bakıldığında ders kitaplarının görsel yönden çekiciliği ve nitelikleri önem kazanmaktadır. Dolayısıyla eğitim ve öğretim yaşantımızda görselleşmenin gitgide daha çok hızlandığını görmekteyiz.

Görsel araçlarla dolu olan öğretim ortamlarında kavramsal ve algısal tarzların, geçmiş deneyimlerin ve kültürel altyapıların öğrenme üstündeki etkisi ve önemi bilinmektedir. Aktarılan bilginin görsel araçlarla desteklenmesi ya da görsel yollarla sunulması bireylerin bilgileri anlama ve kullanmalarını da olumlu yönde etkilemektedir (El-tigi, et. al. 2006). Bu gerçeğe paralel olarak da, özellikle yabancı dil öğretimi kitaplarındaki görsel araçların tarihsel süreç içindeki gelişiminin bir incelemesi görsel araçların İngilizce ders kitaplarında gittikçe daha çok sayıda yer aldığını göstermektedir. Sonuç olarak, eğitim ve öğretimin her alanında kullanılmakta olan görsel araçların etkin olarak çalışması ve uygulanması artık bir zorunluluk ve hatta birçok alanda (bilgisayar, mesleki eğitim, fen bilgisi öğretimi gibi) alışlagelmiş bir olgu olmuştur.

Yurdumuzdaki eğitim araştırmalarına bakıldığında görsel araçların kullanımının hızla arttığını görürüz. Yabancı dil öğretiminde dile ait kullanımların kaynağı durumunda olan ders kitaplarında bulunan görsel araçların gittikçe artan zenginliğini, öğretmen yetiştirme programlarında bulunan derslerin uygulanmasında ve özellikle de edebiyat derslerinin işlenmesinde görmek mümkün değildir. Ülkemizde görsel araçlı edebiyat dersi işleyişini konu edinen araştırma sayısı yok denecek kadar azdır. Daha önceki araştırmaların da gösterdiği gibi (Arıkan, 2005), İngiliz Dili öğretmen yetiştirme programında öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencileri, edebiyat derslerinin etkinleştirilmesinde uygulanacak yöntemler arasında, daha çok sayıda metin okuma ve yorumlamanın yanında farklı edebî türler ve farklı ortamların (film, müzik, görsel araçlar, vb. gibi) kullanılmasını istemektedir. Bu da gösteriyor ki İngilizce öğretmeni adayları edebiyat okuma deneyimlerini zenginleştirmede görsel araçların önemini kabul etmektedirler. Öğretmenlik mesleğine başladıklarında kullanmaları zorunlu olan görsel araçları etkin bir şekilde kullanmaları için gereken eğitimi aldıkları tartışılan öğretmen adaylarının bu konuda bilgilendirilmeleri gereklidir.

1.2. Görsel Araçlı Öğretim

Görsel araçların sınıf ortamında kullanılmasının yararları açıklanırken Fleming sınıflama sisteminden yararlanılmaktadır ki bu sisteme göre insanlar görsel araçları sistematik olarak hafızalarında koruyabilmektedir (Canning-Wilson, 1999). Bu sistem üç basamaktan oluşmaktadır ve bireyler ancak bu üç sürecin sonunda görsel araçlı bilgiyi yabancı dil öğretimindeki uygulamalara ya da diğer durumlara uygulayabilmektedir. Fleming sınıflamasının basamakları aşağıdaki gibidir:

- **Görme:** Birey görsel araç hakkında bilgi verebilmelidir. Bu da görsel aracı fark etme, anımsama, diğer görsel araçlarla olan benzerlik ya da farklılıklarını görebilme, ya da diğer bilgi türleriyle ilişkilendirebilme alt süreçleriyle mümkündür.
- **Değerlendirme:** İkinci adımda birey görsel aracı incelemektedir. Bu basamakta birey aracın parçalarını tümü ile birlikte karşılaştırmalı olarak

incelemekte ve sonuçlar çıkarmaktadır. Bu çıkarımlar tanımlama, yargıya varma, değerlendirme gibi süreçleri içerebilmektedir.

- **Sentezleme:** Bireyin görsel aracı tanınmasındaki en son basamak sentezleme basamağıdır ki bu basamakta birey eski eğitim-öğretim deneyimleriyle yeni görsel araçlı öğrenmesine dayanan bilgi ve görüşlerini bir araya getirerek genellemekte ve uzun süreli belleğinde korumaya başlamaktadır.

Öğretmenler basılı materyaller aracılığıyla ders versinler ya da vermesinler iletişim araçlarının kullanımı dünyanın hemen her yerinde hızla değişmekte ve bu gerçek de iletişim araçlarının ve görsel materyallerin sınıf içi ortamlarda kullanılmalarını zorunlu kılmaktadır (Hammerberg, 2002). Yine öğrencilerin medya imgeleriyle dolu bir dünyada yaşadıkları hâlde bu imgeleri sağlıklı bir şekilde yorumlayacak eğitimsel becerileri edinemediklerinden yakınılmaktadır (Hobbs, 1997). Kısacası, görsel materyallerin eğitim ortamlarında da sıklıkla kullanılması gerektiği git gide artmaktadır. Buna paralel olarak özellikle uygun görsel materyallerin sınıf ortamlarında nasıl kullanılabileceği hakkında yapılan araştırma sonuçlarına gereksinim duyulmaktadır. Bu çalışmada da, görsel araçlı edebiyat derslerinin öğrencilerin edebî kavram, terim ve dönemlerin öğrenmelerindeki etkisi araştırılmıştır.

1.3. Araştırma Soruları

Araştırmayı yönlendiren araştırma soruları aşağıdaki gibidir:

- Görsel araçların edebiyat derslerindeki sınıf içi çalışmalara katkısı nedir?
- Görsel araçların öğrencilerin edebî dönem ve kavramların öğrenmelerine olumlu bir etkisi var mıdır?
- Görsel araçlı bir edebiyat dersine katılan öğrencilerin uygulamayla ilgili görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Amaç

Araştırmanın sorunu edebiyat öğretiminde görsel araçların öğrencilerin edebî dönemleri (bu çalışmada: Viktorya dönemi) ve edebî kavramları (bu çalışmada: karakter ve uzam analizi) öğrenmelerinde etkili olup olmadığı ve eğer oluyorsa ne derecede ve hangi şartlarda olduğudur.

2.2. Araştırmanın Evreni ve Veri Toplama Yöntemi

Araştırmanın evrenini Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İngiliz Dili ve Öğretimi bölümü ikinci sınıf öğrencilerinin izlediği ve İngilizce olarak öğretilen İngiliz Edebiyatına Giriş I dersi oluşturmaktadır. Araştırmaya toplam 72 öğrenci katılmıştır (verilerin sayısal değerlerinin hesaplanmasında kolaylık olması açısından eksik yanıtlanmış olan iki adet anket kâğıdı analizler sırasında hesaba katılmamıştır). Görsel araçlı öğretimin etkili olup olmadığını sınamak amacıyla öğrencilere uygulama öncesi ve sonrasında toplam 10 (on) sorudan oluşan bir kendini ve dersi değerlendirme anketleri uygulanmıştır. Uygulama sonrasında öğrencilerin işlenen bilgileri hatırlayıp hatırlamadıkları yazılı sınavlar aracılığıyla ölçülmüştür. Sınav sonuçları SPSS programı kullanılarak hesaplanmıştır. Araştırmanın uygulama basamakları ve her uygulama basamağında tamamlanmış olan etkinlikler aşağıda sunulmuştur.

2.3. Uygulama Dersinin (Araştırmanın) Örgüsü

Araştırmaya konu olan uygulama dersindeki etkinliklerin örgüsü ve uygulanma sırası aşağıdaki gibidir:

- **Okuma Öncesi Etkinlikler:** Okuma öncesi etkinliklerinde Viktorya dönemi ile ilgili ve o döneme ait olan görsel araçlar öğrencilerle paylaşılmış ve öğrencilerin anahtar sözcük bazlı görüşleri doğrultusunda döneme ait kavram haritaları çıkarılmıştır. Bu süreçte öğrencilerin Viktorya dönemine ait görsel araçlar hakkında sorular ve görüşler ortaya koymaları sağlanmış ve öğrencilere daha sonra bu görüşlerinin doğruluğunu sınavacakları bildirilmiştir. Bu süreç yaklaşık olarak 2 ders saati sürmüştür.

- **Okuma süreci etkinlikleri:** Okuma sürecine geçildiğinde öykünün öğrenciler tarafından sessizce okunması sağlanmış ve öyküde geçen Viktorya dönemi, uzam ve karakter incelemesine ışık tutacak parçaların not edilmesi istenmiştir. Bu süreç yaklaşık olarak 3 ders saati sürmüştür.
- **Okuma sonrası etkinlikler:** Okuma sonrası etkinliklerinde Viktorya dönemi, karakter ve uzam incelemesine ait resimler tekrar gösterilmiş ve görsel malzemelerle okunulan metnin ilişkilendirilmesi yoluyla öykü incelemesi tamamlanmıştır. Uygulama sürecinin her aşamasında gösterilmiş olan görsel araçların tekrar gösterilmesi yoluyla öyküden edinilen bilgi ve çıkarılan anlamların ışığı altında tartışılarak tekrar anlamlandırılması ve yeni sorular sorulması da bu sürece destek olmuştur. Bu süreç yaklaşık olarak 2 ders saati sürmüştür.
- **Kendini ve dersi değerlendirme:** Bu süreçte öğrencilerin öğretim süreci boyunca edindikleri izlenimleri belirtmeleri ve bireysel gelişimlerini değerlendirmeleri açık uçlu sorular aracılığıyla istenmiştir. Bu süreç yaklaşık olarak 1 ders saati sürmüştür.
- **Sınama:** Yazılı yoklama hazırlanırken işlenmiş tüm kavram ve terimlerle edebî dönemlere ait alt alanların sorulmasına dikkat edilmiştir. 50'şer soruluk bu iki yazılı yoklamada hazırlanması ve değerlendirilmesi göreceli olarak daha kolay olan ve şansa dayalı doğru yanıt bulma mümkünlüğünü en aza indirgeyen kısa yanıtlı sınav tekniği kullanılmıştır. Uygulama dersinden sonraki 5. ve 14. haftalarda yapılan yazılı yoklamalar aracılığıyla iki küme arasındaki öğrenme sürecindeki farklılıkların elde edilmesi amaç edinilmiştir.

2.4. Öykü

Araştırmada Cyril Hare'in Hilary's Aunt (Hilary'nin Halası) adlı öyküsü işlenmiştir. Öykü Viktorya döneminden hemen sonra yazılmıştır ve konusu, karakterleri, olay örgüsü, ve yansıttığı değerler açısından Viktorya dönemini işlemekte ve bu dönemin izlerini tarihsel olarak daha sonra yazılmış olsa da taşımaktadır.

Dolayısıyla bu öykü aracılığıyla hem adı geçen dersin izlencesinde bulunan temel edebî kavramlardan ikisi olan karakter ve uzam analizi öğrencilere işletilebilmekte ve öğretilenmekte hem de Viktorya dönemi tanıtılabilmekte ve işlenebilmektedir.

2.5. Viktorya Döneminin Öğretimi

Kavramsal olarak çatışkı ve çelişkilerle dolu olan Viktorya dönemini yine çelişki ve çatışmalarla dolu anahtar kelimeler aracılığıyla vermektedir ki bunları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Urgan, 2003):

1. Ailevi değerlerle saygıdeğer olma merakı ve bunun getirdiği ikiyüzlülük,
2. Toplumsal durumlardan ve bireysel koşullardan aptalcasına memnunluk,
3. Cinsel konularda yapay çekingenlik ve sevgisiz evliliklerin kutsal bulunması,
4. Dar kafalılık ve dinsel yobazlığa karşın Hristiyanlığın dibini oyan bilimsel araştırma ve gelişmeler,
5. Para ve madde severlik ve alt sınıfların ve parasızların saygın bulunmaması,
6. Plansız gelişen sanayileşme ve haksızlıklarla dolu çalışma şartları ve adaletsiz ekonomik düzen,
7. Sanata duyulan düşmanlık ve edebiyatın salt eğlence aracı olarak algılanması.

Gerçekten de araştırmada uygulanan öyküde yazarın özetlediği özelliklerin tümü de açık ya da örtük şekillerde görülmektedir. Öğrenciler adı geçen öykü metnini kullanarak Viktorya dönemine ait sorular çıkarmış ve sorularına yanıt bulmak için de kaynaklardan yararlanarak yanıtlarını grup ve sınıf arkadaşlarıyla paylaşmışlardır. Örneğin, aşağıda sunulan öykünün özeti bize yukarıda betimlenen Viktorya dönemine öyküde ne denli çok sayıda göndermede bulunulduğunu gösterebilir:

‘Hilary iyi bir aileden gelmekte ve karıştığı bir karşılıksız çek olayı yüzünden ailesi tarafından ele güne rezil olmamak amacıyla Britanya’dan uzaklaştırılmaktadır. Aile Hilary’nin yaşadığı sorunun ahlaksal boyutuyla ilgilenmemekte ve yalnızca başka aileler karşısında gülünç duruma düşmemek için Hilary’yi gözden uzak tutmaya çalışmaktadır. Hilary,

sonuçta ailesinin yıllar önce reddettiği halasına başvurur ki kadıncağızın tüm suçu tüccar bir erkeği sevmiş ve onunla evlenmiş olmasıdır ki yüksek sınıftan olan bir ailenin kaldıramayacağı bir şeydir bu. Para hırsıyla yanıp tutuşan Hilary, halasını zehirleyerek öldürmeye yeltenir ve durumu fark eden hala sabah uyanırsa vasiyetini değiştireceğini ve her şeyini Hilary'ye bırakacağını ama uyanmazsa Hilary'nin hiçbir şey alamayacağını söyler.'

Örneğin, bu başlangıç kısmını okuyan öğrenciler aşağıdaki soruları üretmişler ve bu sorulara yanıt aramışlardır:

- Viktorya döneminde ahlak anlayışı nedir?
- Viktorya döneminde aileler arası ilişkiler nasıldır?
- Viktorya döneminde toplumsal sınıflar nasıldır?
- Viktorya döneminde paranın önemi nedir?

2.6. Edebî Kavramların Öğretimi

Uygulamalarda özellikle öykünün karakter ve uzam incelemesinde yararlanılan kavram ve terimlerin etkili bir şekilde öğretilmesi hedeflenmiştir. Bu hedefe ulaşmak için de kavram ve terimlerin tanımlanmasında yardımcı olabilecek görsel materyaller kullanılmış ve öğrenciler bireysel ve dörtlü kümeler hâlinde çalışmalar yaparak görsel materyallerle edebî kavram ve terimler arasında sözlü ve yazılı bağlar kurmuşlardır.

2.7. Kullanılan Görsel Araçlar

2.7.1. Kavram öğretiminde yararlanılan görsel araçlar

Öğrenciler önce bireysel ve daha sonra da 4'er kişilik kümeler halinde aşağıdaki kavramlar ve görsel materyalleri kullanarak çalışmışlardır:

- **Karakter analizinde kullanılan fotoğraflar:** Öykü kahramanlarının belirli bazı özelliklerini taşıyan üç adet fotoğraf öğrencilere gösterilmiş ve öğrencilerden okuma sonrası etkinliği olarak bu fotoğrafların öyküdeki hangi kahramanlara ait olduğunu tahmin etmeleri nedenleriyle birlikte istenmiştir. Bu süreçte öğrencilerin kararlarını desteklemeleri için metinden çıkardıkları ipuçlarını ortaya koymaları beklenmiştir.

- **Uzama ait fotoğraflar:** Öykünün içinde geçtiği ve aslında Viktorya dönemi konutlarının genel özelliklerini yansıtan iki adet fotoğraf öğrencilere gösterilmiş ve hangi fotoğrafla öyküdeki uzamın örtüştüğü öğrencilere sorulmuştur. Yine bu süreçte, öğrencilerin okudukları kısa öyküde geçen ve uzamı betimleyen ipuçlarını kullanmaları beklenmiştir. Bunun yanı sıra, uzam toplumsal çevre olarak da ele alınmış ve öyküde sözü edilen Avustralya, Çin, Polinezya gibi ülkelerde yer alan din yayımı etkinlikleri gibi Viktorya dönemini betimleyen yaşantılar da görsel malzemelerle tartışmaya açılmıştır ve öğrencilerden bu görsel araçlarla öykü arasındaki bağlantıları tartışarak ve öyküyü yeniden inceleyerek kurlarını istenmiştir.

2.7.2. Dönem öğretiminde yararlanılan görsel araçlar

Öğrencilerin okunulan metinle dönemsel olarak ilişkilendirilmesi istenen görsel malzemelerin kullanımı kavram haritası oluşturma yoluyla tamamlanmıştır. Bu süreçte aşağıdaki kavramlar ve görsel materyaller kullanılmıştır:

- **Kraliçe Viktorya'nın portresi.** Bu görsel araçla öğrencilerin Kraliçe Viktorya hakkındaki ön izlenimleri toplanmıştır. Kraliçenin vakur ve yaşlı görüntüsü ve güçlü kişiliği bu fotoğrafta öğrencilerin dikkatini çekmiş tahtaya çıkarılan kavram haritasında da güçlü, yaşlı, zengin, otoriter, gelenekçi gibi anahtar terimlerinden oluşan bir dönem haritası ortaya çıkmıştır. Öğrenciler bu süreçte Viktorya ve Hilary'nin halası arasında şaşırtıcı benzerlikler bulmuşlar ve birbirleriyle tartışmışlardır. Örneğin, halanın sahibi olduğu mal varlığının aslında eşinden ona geçmesi ve kendi toplumsal çevresinin olmadığı öyküde belirtilmesiyle Viktorya'nın ataerkil bir düzende kraliçe olması (Birleşik Krallık'ın Kraliçesi olması) ve o değerleri yaşatmasının benzerlikleri tartışılmıştır.
- **Viktorya döneminin tipik bir özelliği olan çok çocuklu bir ailenin fotoğrafı.** Bu fotoğraf aracılığıyla öğrenciler geniş aile, nüfus patlaması, dengesiz eğitim, zorluk, kavga, disiplin, ataerkil, paylaşmak, gibi terimleri kavram haritasına

işlenmiştir. Bu adımda öğrenciler Hilary'nin kardeşi, halası ve babasının arasındaki akrabalık ilişkilerini derinlemesine tartışmışlardır ve samimiyet, gerçek sevgi, kardeşlik, para gibi anahtar sözcükleri kavram haritasına ekleyerek Viktorya dönemi değerlerine atıflarda bulunmuşlardır.

- **Yine Viktorya döneminde gerçekleşen ve döneme damgasını vuran endüstri devrimini örnekleyen buharlı sanayide çalışan her yaştan insanları gösteren bir fotoğraf.** Bu fotoğraf aracılığıyla fakirlik, zenginlik, çok çalışma, iş kazaları, teknoloji, ham madde, yakıt, adalet, çocuk işçi, insan hakları gibi sözcükler kavram haritasına eklenmiştir. Öğrenciler Hilary'nin çalışmaması ve asalak biryaşam sürmesini, vasiyetname geleneğini, aile değerleri ve ekonomik durum ilişkisini incelemişlerdir.
- **Viktorya döneminde konut olarak kullanan alt ve üst sınıflara ait evlerin dış ve içten görünüşleri.** Bu görsel araçlar yardımıyla öğrenciler döneme ait sınıf ilişkilerini, sınıfların özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunma olanağı bulmuşlardır.

3. BULGULAR

3.1. Araştırma sorularının yanıtları

Bu uygulama araştırmasının sonuçlarına göre araştırmayı yönlendiren araştırma sorularının yanıtları aşağıdaki gibidir:

3.1.1. Görsel araçların edebiyat derslerindeki sınıf içi çalışmalara katkısı nedir?

Görsel araçlı edebiyat dersinin süreç ve işleyişi değerlendirildiğinde geleneksel soru-yanıt temelli öğretime oranla sınıf içi tartışma ve problem çözmeye dayalı öğrenci davranışlarında olumlu bir artış gözlemlenmiştir. Geleneksel edebiyat dersinde kayıt altına alınmış olan soru-yanıt (turn-taking) sayısı ortalama olarak ders saati başına 44 iken, görsel araçlı öğretimde bu rakam 71'e yükselmiştir. Öğrenciler oldukça etkin bir şekilde sınıf içi tartışma ve birlikte çalışmalara katılmışlar ve öğrenme sürecini sorgulayıcı yaklaşımlarda bulunmuşlardır.

3.1.2. Görsel araçların öğrencilerin edebî dönem ve kavramların öğrenmelerine olumlu bir etkisi var mıdır?

Sınama sonuçlarına göre edebî dönemlerin öğrenilmesinde görsel araç kullanımının olumlu yönde etkisi olmuştur. Viktorya Dönemi hakkında öğrencileri bilgilendirme amacına yönelik uygulamalar sonucunda öğrencilerin görsel araçlardan etkili bir şekilde yararlandıkları görülmüştür. Görsel araçlarla yapılandırılmış dersleri izleyen öğrencilerin etkinliklerde yararlandıkları imgeleri anımsadıkları ve döneme ait bilgileri görsel imgelerle zenginleştirerek aktardıkları görülmüştür. Öğrencilerin yanıtlarının nitelik ve nicelik yönünden çok daha kaliteli olduğu da bulgular arasındadır.

Yapılan yazılı sınama sonuçları görsel araçlı uygulama dersinin öğrencilerin Viktorya dönemini karakter ve uzam analizlerini daha etkin bir şekilde öğrendiklerini göstermiştir. Görsel araçlarla desteklenmiş edebiyat öğretiminin özellikle öğrencilerin karakter ve uzamla ilgili detaylı bilgiler vermelerinde imgelerden yararlandıkları gözlemlenmiştir. Aşağıdaki tabloda deney ve kontrol gruplarının karakter ve uzama ilişkin verdikleri bilgilerden bir derleme sunulmuştur.

Yazılı yoklama sonuçlarının değerlendirilmesi her iki grubunda birinci sınavda aldıkları puanları ikinci sınavda yükselttiğini göstermektedir. Ancak, uygulama grubunun ortaya koyduğu yükseliş oldukça belirginken kontrol grubununki daha azdır. Tablolarda da görülebileceği gibi, iki küme arasında ayrıntıları canlı bir şekilde aktarmada anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. 100 puan üzerinden yapılan değerlendirmede uygulama grubu 60,95 ortalama 71,94 ortalama yükselmiştir. Uygulama grubundaysa iki sınav arasındaki yükselme 64,41'den 67,34'e doğrudur ki kontrol grubuyla karşılaştırıldığında bu yükselişler arasındaki fark deney grubunda 10,99 ve kontrol grubunda 2,93'tür.

Tablo 1. *Uygulama Grubunun Birinci ve İkinci Sınav Sonuçları Arasındaki Değişim*

	1. SINAV	2. SINAV
<i>N</i>	70	70
<i>X</i>	60,95	71,94
<i>S</i>	14,81	11,38

Tablo 2. *Uygulamaya Katılmayan Grubun Birinci ve İkinci Sınav Sonuçları Arasındaki Değişim*

	1. SINAV	2. SINAV
<i>N</i>	70	70
<i>X</i>	64,41	67,34
<i>S</i>	13,31	11,15

3.1.3. Görsel araçlı bir edebiyat dersine katılan öğrencilerin uygulamayla ilgili görüşleri nelerdir?

Öğrencilerin yanıtladığı kendini ve dersi değerlendirme anketlerinin sonuçlarına göre öğrencilerin tamamı uygulama dersinin olumlu bulduklarını ve gelecekte benzer yöntemlerle edebiyat dersi işlemek istediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin ders izlencesini değerlendirmelerinde en çok kullandıkları sözcükler arasında ‘olumlu’, ‘ilgi çekici’, ve ‘düşündürücü’ sözcükleri başta gelmektedir. Tüm öğrencilerin değerlendirmelerini konusal ve anlamsal olarak en iyi örnekleyen öğrenci değerlendirmelerinden üç tanesi aşağıdaki gibidir:

- “Ders başladıktan sonra çok şaşırdım çünkü bize verilen fotoğrafı inceleyerek tamamlamamız istenen etkinlik çok alakasızdı. Ama grup arkadaşlarımla tartıştıkça gördüm ki bu fotoğraf sayesinde hepimizden de yeni fikirler ortaya çıktı.”
- “Çalışmalarımızı grup arkadaşlarımla birlikte ilgiyle sürdürdük. En çok zorlandığımız kısım da uzamla ilgili olandı çünkü öyküyü ayrıntılı bir şekilde inceleyip dedektif gibi çalışmamız gerekiyordu. Oldukça düşündürücü bir çalışmaydı.”

- “Edebiyat dersinde fotoğrafları kullanarak çok zevkli çalıştık. En güzel tarafı da grup arkadaşlarımızla fikir ayrılığına düşmemiz ve öyküyü inceleyerek birbirimizi kendi düşüncemize inandırmaya çalışmamızdı çünkü hem bol bol pratik yaptık hem de farklı düşünceleri duymuş olduk. Edebiyatın yoruma dayalı olduğunu da bir kez daha görmüş olduk böylece.”

Tablo 3. Anket Çalışmasının Sonuçları

<i>Düşünceler</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
<i>Görsel araçlar edebiyat dersine olan ilgimi artırdı.</i>	66	97
<i>Bu edebiyat dersleri geleneksel derslerden daha çok verimliydi.</i>	63	90
<i>Görsel araçlar edebî dönemleri anlamamı kolaylaştırdı.</i>	68	97
<i>Sınıfımız görsel araçlı edebiyat dersinde çok daha fazla ilgili ve etkinlerdi.</i>	61	88
<i>Görsel araçlar öğrendiğim edebî dönemlere ait bilgileri anımsamamı kolaylaştırdı.</i>	50	72
<i>Görsel araçlar edebî kavramları öğrenmemi kolaylaştırdı.</i>	62	88
<i>Daha önce görsel araçlarla edebiyat dersi hiç işlememiştik.</i>	62	99
<i>Gelecekte görsel araçlarla edebiyat dersi işlemeyi isterim.</i>	62	89
<i>Derste kullanılan görsel araçların görsel niteliği iyiydi.</i>	38	54
<i>Geleneksel dersler öğrenmemde daha çok etkiliydi.</i>	2	3

Anket sonuçları öğrencilerin % 99'unun daha önce görsel araçlarla edebiyat dersi işlemediğini dolayısıyla ilk defa görsel araçlı bir edebiyat dersiyle karşılaştıklarını göstermiştir. Öğrencilerin % 97'sinin öğrencilerin derse olan ilgisini artırdığını ve edebî dönemleri anlamalarını kolaylaştırdığını, % 90'ının dersin daha verimli hâle geldiğini düşündüğünü ve % 89'unun gelecekte görsel araçlarla bu dersleri işlemeye devam ettiklerini göstermiştir. Verilerin gösterdiği sonuçlardan biri de öğrencilerin derslerde kullanılan görsel materyallerin kalitesini düşük bulmalarıdır (% 54). Yine de, öğrencilerin yalnızca % 3'ü geleneksel yöntemlerle uygulanan edebiyat derslerinin öğrenmelerinde daha çok etkili olduğunu belirtmesi görsel araçlı edebiyat derslerinin öğrencilere göre ne denli yararlı bulunduğunu göstermektedir. Görsel araçlar edebî kavramları öğrenmemi kolaylaştırdı diyenlerin oranı % 88'dir ki bu oranlar uygulama dersinin genel olarak oldukça çok başarılı bulunduğu yönündedir denilebilir.

4. TARTIŞMA

Bu çalışmadan elde edilen sonuçların değerlendirilmesi bize aşağıdaki çıkarımların yapılmasını mümkün kılmaktadır:

- Örnek izlencenin öğrencilerin edebî metinleri incelemelerine özellikle de onları sınıf içi tartışmalara daha etkin bir şekilde katılmalarında olumlu yönde katkıda bulunduğu görülmüştür ki kaynak taramalarına bakıldığında görsel malzemelerin güdüleyici etkisi olduğu görülmektedir.
- Görsel araçların kullanımı sırasında sınıf içinde ortaklaşa iş yapma çalışmalarında gözle görülür bir artış gözlenmiştir. Özellikle kontrol grubundaki soru-yanıta dayalı öğretimdeki sessizliğe karşın deney grubundaki öğrenciler aktif bir şekilde tartışmışlar ve kendi düşüncelerini arkadaşlarıyla paylaşırlarken okunulan metne, görsel araçlara, ve üçüncü kaynaklara atıflar yaparak öğrenim sürecini etkin hâle dönüştürmüşlerdir.
- Uygulama sırasında karşılaşılan en büyük sorun görsel araçların nitelik ve nicelik olarak uygunluğu ile ilgiliydi. Benzer öğretim uygulamalarında görsel araçların kalitesi ve sayısal niteliğine dikkat edilmelidir. Uygulamada da görüldüğü gibi görsel araçların etkisi içerikleriyle ilgili olduğu kadar ayrıntıları net bir şekilde gösteren araçlarla da ilintilidir.
- Görsel araçlı öğretimin hazırlanması uzun sürmekte ve etkinliklerin uygulanması süresince de zamanı etkili bir şekilde kullanmada zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu sorunu gidermenin bir yolunun her öğrenciye bir görsel araç verilmesi ve etkinliklerin uygun bir biçimde parçalara ayrılarak adım adım gerçekleştirilmesi olabileceği de ortaya çıkmıştır. Bir başka yöntem de bütün öğrencilerin görebileceği şekilde teknolojik araçlardan faydalanılarak sunum yapılmasıdır.
- Yazılı yoklamaların sonuçları sonuçlar bize görsel araçlarla işlenmiş bir edebiyat dersi uygulamasının öğrencilerin derse olan ilgilerini artırma ve bilgileri daha kalıcı şekilde öğretmesi yoluyla başarıyı artırdığını göstermektedir.

- Görüldüğü gibi edebiyat dersleri çok daha aktif bir şekilde görsel araçların kullanımı ve kavram haritası oluşturma gibi hazırlanması ve uygulanması zor olmayan koşullarda işlenebilmektedir. Bu çalışmada konu edilen uygulama örneği şiir, roman ve oyun derslerinde de etkin bir şekilde kullanılabilir. Buna karşın, araştırma sonuçlarının da gösterdiği gibi öğrenciler derslerde kullanılan görsel araçların kalitesine önem vermektedirler.
- Gelecekteki bilimsel çalışmaların bu tarz uygulamaları rapor etmesi görsel araç ve edebiyat öğretimi ilişkisine daha derin ve çok boyutlu yaklaşımları da beraberinde getirecektir. Edebiyat derslerinin görsel araçlarla ve hatta çoklu ortamlarda işlenmesi öğrenci başarısını arttırabilmekte ve daha doyurucu öğrenme deneyimleri ortaya koyabilmektedir. Benzer uygulama çalışmalarının ders planı ve uygulama sonuçları şeklinde bilimsel yayın olarak hazırlanması desteklenmelidir.

5. SONUÇ

Bu çalışma görsel araçların kullanımını edebiyat öğretiminin sayıca kısıtlı alanlarında, yalnızca kısa öykü öğretiminde ve edebiyat öğretiminin birer parçası olan dönem öğretimi, uzam ve karakter incelemesinde uygulamıştır. Her ne kadar elde edilen niteliksel ve niceliksel bulgular görsel araçların edebiyat derslerinde kullanımının sınıf içi tartışmayı ve başarıyı artırdığını gösterse de, bundan sonraki çalışmalar görsel araçlarla yapılan edebiyat öğretiminin tüm alt alanlarını incelemelidir. Görsel araçlarla ve klasik yöntemlerle yapılan edebiyat derslerinin öğrenci başarısına etkisi takip eden araştırmalarla karşılaştırılmalıdır. Öğrencilerle işlenen kavramların kısa ve uzun süreli belleklerinde kalıcılıklarının araştırılması ve sınıf içi iletişim- etkileşimin kalitesinin sorgulanması da yapılması gereken çalışmalar arasındadır. Sonuç olarak, özellikle öğretmen yetiştirme programlarında ders işleme süreçlerinde görsel araçların nasıl ve hangi şartlarda kullanılması gerektiği öğretmen adaylarına ileride benzer öğretim ortamları kurgulayabilmeleri amacıyla gösterilmeli, uygun görsel araçlar hazırlanmalı ve görsel araçlı öğretim denemeleri yapmaları sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Açıköz, K. Ü. (2003). *Aktif Öğrenme*. İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Arikan, A. (2005). Students' evaluation of literature courses in the English language teacher education curriculum in Turkey. *Öndokuz Mayıs University Journal of Education* (20), 77-85.
- Canning-Wilson, C. (1999). *Using pictures in EFL and ESL classrooms*. Paper presented at the Current Trends in English Language Testing Conference. (ERIC No. ED445526)
- Ellis, G. (2006). *Motivating pupils to read 2*. Retrieved March 4, 2006 from http://teachingenglish.org.uk/think/literature/motivate_read2.shtml
- El-Tigi, M. A., Lewis, B. A. & Mac Entee, V. M. (1996). *Perception of elementary students of visuals on the web* (Report no. IR018362). (ED408949).
- Hammerberg, D. (2001). Reading and writing "hypertextually": Children's literature, technology, and early writing instruction. *Language Arts*, 78, 207-215.
- Hare, C. (1979). Hilary's Aunt. In *Modern Short Stories*. (Ed. G. C. Thornley). Hong Kong: Longman.
- Hobbs, R. (1997). Literacy for the information age. In J. Flood, S.B. Heath, & D. Lapp (Eds.), *Research on teaching literacy through the communicative and visual arts* (pp. 7-13). New York: Simon & Schuster Macmillan.
- Urgan, M. (2003). *İngiliz edebiyatı tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İlk alındığı tarih: 24.06.2008
Düzeltilme tarihi: 19.12.2008
Onay tarihi: 17.01.2009